

turi o Tavčarju je navedena Krambergerjeva študija o Visoški kroniki, ne pa temeljna monografija o Tavčarju, delo M. Boršnikove Ivan Tavčar leposlovni ustvarjalec. Pri Josipu Tavčarju je napačno prevedena drama Zeh pred smrtjo (Tésně před smrtí = Tik pred smrtjo). V članku o Trubarju je napačno pisano Bonamo (prav: Bonomo). V uvodu in preglednici je letnica izdaje prve slovenske knjige 1550, v geslu o Trubarju 1551. Valvasorja le ne kaže proglašati za slovenskega pisatelja. Tudi informacija, da je 1936 izšel slovenski tekst Slave, je pomanjkljiva (izšel je le izbor, kot so izhajali izbori tudi po vojni, a v geslu niso zabeleženi).

Pri Zdravcu je netočno citirana knjiga Slovenska ekspresionistična enodejanka, prav: Upor: slovenska ekspresionistična enodejanka in prizori, vendar je v tej knjigi Zdravec le urednik in pisec spremne študije, kar iz navedbe v leksikonu ni razvidno. Zadnja navedena zbirka pri Zajcu je iz leta 1968 (Ubijalci kač). Vsekakor sodita v čas do izdaje leksikona še izbor Glava sejavka in zbirka Rožengruntar. Če so pri Zidarju že ločena mladinska dela od del za odrasle, spada Pišem knjigo prav gotovo med mladinska. Pri Zormanu je napačno zapisano delo Sedemnajstem; pravičen naslov povesti je V sedemnajstem, In slednjič še Župančič. Napačno je pisan naslov Znaš, poet, svoj dolg; prav: Veš, poet, svoj dolg. Ne trdim, da so to vse napake (izpisal sem jih po enkratnem branju), in kako bistro oko bo še kaj dodalo.

Leksikonskemu delu sledi še obsežnejša kronološka preglednica jugoslovanskih književnosti od začetkov do 1977. V tem pregledu je še napačno označeno Levstikovo Popotovanje kot zbirka pripovedk. Naslov Kosovelove knjige iz leta 1927 je samo Pesmi in ne Izbrane pesmi (tak je naslov Ocvirkove izdaje iz leta 1931). Vorančeva Jamnica je izšla že 1945 in ne 1951. Ni prav M. Borko, temveč B. Borko. Zbirka S. Makarovičeve Pelin žena je prevedena kot Pelyněk žen, kar ne bo najbolje.

Pri avtorjih so posebej označeni prevodi v češčino, kar je dobrodošla informacija tudi za slovenskega bralca.

Slovník spisovatelů Jugoslávie je izšel v prikupni priročni obliki in spada v serijo Slovníky spisovatelů (založba Odeon), v kateri so že izšli leksikoni francoskih, italijanskih, španskih in portugalskih (skupaj), poljskih, madžarskih, grških, bolgarskih, ameriških (ZDA), azijskih in afriških (skupaj), severnoevropskih ter sovjetskih pisateljev. Ob tem vidimo, da se Slovencem po čem lahko cedje le sline, saj ne premoremo niti priročnega leksikona svetovnih pisateljev, kot

ga imajo Hrvati (Strani pisci), pa tudi na (mali) leksikon slovenskih književnikov še čakamo (slednji bo menda le izšel še letos).

Če se povrnemo k češkemu leksikonu jugoslovanskih piscev, moramo dodati, da gre za pomembno in oprijemljivo posredovalno dejanje, ki poživlja sedanje razmeroma skromne češko-slovenske kulturne stike.

Andrijan Lah
Slovenska knjižnica v Ljubljani

Od etičnih, estetskih, filozofskih in idejnih razsežnosti svobodne odgovornosti umetniške besede do razmerja pesniki – poezija – zgodovina

I. srečanje slovenskih pesnikov, Kranj 1981. Poezija, pesniki in zgodovina. Ur. France Pibernik in Franc Drolc. Osrednja knjižnica v Kranju, 1982, 140 str.

O drugem srečanju slovenskih pesnikov v Kranju (25. in 26. februarja) bi se zaradi naslednjega dogodka (literarni večer, simpozij o odgovornosti poezije, zbornik prvega srečanja slovenskih pesnikov) dalo poročati takole: 1. o namenu kranjskih pesniških srečanj, 2. literarni večer kot od drski dogodek in izhodišče za simpozij, 3. simpozijijski del: tema in realizacija, 4. simpozijijski zbornik kot zapis izoblikovanih spoznanj in spontane razprave o sedanjem slovenskem pesništvu.

1. Iz uvodnega besedila v simpozijijski zbornik zvemo, da sta pesniška srečanja narekovali dejstvu: da v Kranju v Prešernovem tednu ni nobene izrazito pesniške prireditve in da na Slovenskem ni osrednjega pesniškega srečanja, kakršna imajo že dolga leta v drugih republikah in po svetu. Srečanje spremlja simpozij o poeziji, ki si vsako leto izbere okvirno temo. Prireditvev je odprtega značaja in dostopna ne le vabljenim pesnikom in referentom, temveč slehernemu občanu. Kot najbolj odprt se je zaradi prostorske razmestitve dogodkov izkazal literarni večer.

2. Literarni večer, na katerem je štiriindvajset pesnikov prebralo, recitalo ali ustvarilo eno ali dve pesniški besedili, je bil na zunaj organiziran mehanično: pesniki so predstavljali svoja dela po abecednem redu priimkov od Avanza do Zagoričnika; tudi izbor besedil ni bil enoten: slišali smo že natisnjene pesmi (Veno Taufer), namišljene ali resnične citate nepesemskih besedil (Andrej Brvar), pesniške posege v simpozijijsko temo (Saša Vegri, Jože Snoj), bili pričča nastajanja pesniškega besedila iz naključnih citatov iz mor-

da tudi naključno izbranega neavtorjevega dela (Matjaž Hanžek) ali celo lepljenju časnikarskega poročila o najvišjih osebnih dohodkih na Hrvaškem z motom Prešernove Glose (Franci Zagoričnik, ki je zaman poskušal ogreti občinstvo, da bi za njim skandiralo Prešernove verze). Kljub razlikam v odrski predstavitvi pesniškega besedila in kljub mehanični razvrstitvi avtorjev je bil literarni večer svojevrsten prikaz sodobnega slovenskega pesništva od Rudija Miškota do Borisa A. Novaka, z Zagoričnikovim finalom¹ pa je učinkovito uvedel v simpozijski del.

3. Tudi simpozijski del je razvrstil referente po abecednem redu. Na žalost nista prebrala tez o odgovornosti poezije Bojan Štih, ki se simpozija ni udeležil, in France Pibernik, ki je simpozij vodil. Štihove teze z naslovom *(Ne)odgovornost poezije* so objavili Naši razgledi,² Pibernikovo besedilo o tem, da je pesnik odgovoren za to, česar ni napisal, pa verjetno čaka na objavo v simpozijskem zborniku. Drugi referati so osvetlili problem s stališča »psihosocialne povezanosti pesništva in družbe« (France Forstnerič), odnosa med odgovornostjo in moralo (Vladimir Gajšek), zapletene pesnikove odgovornosti, ki je »zasnovana v tem, da odgovarja smislu in resnici v njuni razločenosti, ker se samo iz takšne njegove naravnosti lahko poraja tisto hrepenenje po njuni izkustveno nedosegljivi identiteti, kakršna se odloga v pesniško delo, metafizična tesnoba, groza sveta, pekel al' nebo, ki označujejo njegovo eksistenco, so nepogrešljivo človeško ozadje tega dela« (Niko Grafenauer). Razkrili so tudi družbeno-ideološke možnosti poezije kot ode in elegije in znotraj vrstni odkrivali odgovornost pesniške besede (Taras Kermauner), opozorili na dejstvo, da beseda 'odgovornost' ni iz pesniškega sveta (Ervin Fritz) in ob konkretnem gradivu definirali in dokazali *presežnost poezije* (Hribarjeva interpretacija Kocbekove Darežljivosti pesmi). Izkazalo se je, da slovenska poezija še »ni uspela narediti tistega korenitega (radikalnega) prestopa, ki bi v pravo luč, enkrat za zmeraj, postavil tudi vprašanje o odgovornosti, še bolj pa tisto, kar se skriva za navidez tako neproblematično rečjo« (Denis Poniž), da pa je hkrati »izginotje Benjaminove aure« odprava vsestranske (»božanske«) odgovornosti in začetek njenega funkcioniranja v smislu zožene, parcialne odgovornosti – utilitarnosti: šlo naj bi za eliminacijo poezije kot posebne resničnosti« (Dimitrij Rupel). O družbeni odgovornosti poezije je treba govoriti, ker je »naša družba zašla v globoko krizo, ki jo najbolj občutimo v kulturi: ... estetski in etični interesi so zasebna zadeva nekaterih posameznikov in postranska tema v našem javnem življenju ... , zato je temeljno vprašanje etike, estetike, filozofije, svobode in umetniške besede, ali hočemo kopati grobove civilizaciji in kulturi, ali pa izražati vrednote duha« (Samo Simčič). V tej »pat poziciji je odgovornost še večja: ne ubiti poezije. Ne odgovornost poezije, torej, temveč odgovornost poeziji! Ne odgovornost umu, temveč odgovornost umak« (Jože Snój), skratka: »edina odgovornost pesnjenja je odgovornost jeziku, ... le-

pemu in strašnemu orodju in orožju ... kajti pesnjenje mora živeti samo v *svobodi dogovarjanja*« (Ivo Svetina).

Ključne misli in odlomke je bilo treba navesti zato, da bi v soglasju, ki ga je večkrat naglasila diskusija, razvil tudi različnost pogledov in izhodišč. Razprava je še enkrat opozorila, da je pesnik odgovoren poeziji (Bogdana Herman), zato naj piše poezijo in ne besedila (Saša Vegri), odprla pa je tudi vprašanje odgovornosti pesnika pesniškemu izročilu: Niko Grafenauer se je vprašal, kakšen je naš dolg Francetu Balantiču, Tomaž Salamun je razširil vprašanje z Vojkom Gorjanom, Andrej Brvar pa s Stankom Majcnom. Boris A. Novak je pozval prisotne, naj pošljejo protest skupščini SRS zoper založniško krčenje in na ta način opozorijo družbo na njeno odgovornost poeziji. Le redki glasovi so se dotaknili referatov (Svetina o Kermaunerju in Grafenauerju, Poniž o Štihu, zlasti o njegovi šesti tezi), drugi: Forstnerič, Šmit, Pibernik, Jan itd. so razvijali Grafenauerjevo vprašanje o Balantiču. Na koncu je France Pibernik formuliral temo naslednjega srečanja: *Prelom v poeziji sedemdesetih let*.

4. Zbornik prvega kranjskega srečanja slovenskih pesnikov prinaša deset referatov. Uvodni, Pibernikov, je mišljen kot izhodišče: poziva k razpravljanju o trojnem razmerju: pesnik-poezija, pesnik-zgodovina, poezija-zgodovina in vsako izmed njih ilustrira s primeri iz slovenskega pesništva. Tako izoblikovanemu izhodišču se najbolj približuje Simčičev prispevek, ki iz devetih postavk celovitega upodabljanja sveta (čuti, opažanje, občutki, dojemajoča duša, misli, samostojne zamisli, lastna duhovna osveščenost, notranji človek v ustvarjalcu) prerašča v programsko besedilo o lastnem pesništvu. Razmerja med poezijo in zgodovino se loteva Andrej Medved v besedilu *Poezija; njena »zgodovinskost«*; omejuje se na minorne pesnike, ki so času zelo izpostavljeni, in odgovarja na vprašanje, kako doseči političnost kot izjavno moč poetskega diskurza, z interpretacijo Arnaudove pesmi *Telo brez organov*. Denis Poniž širi Pibernikovo izhodišče z razmerjem *Znanost? Poezija? Zgodovina?* in poskuša prikazati, kako se poeziji približuje kot znanstvenik in kako jo čuti kot pesnik. Drugi prispevki segajo daleč čez okvir simpozijske tematike (Niko Grafenauer, *Poezija med molkom in ideologijo*, Jože Snój, *O tistem, »kar je«*, Dimitrij Rupel, *Teze o možnostih literature*, Tine Hribar, *Poezija in njena avtopoetika*, Taras Kermauner, *Poezija in kritika*), so metodološko, nazorsko in filozofsko raznoliki, predvsem pa bralsko vznemirljivi in jih ni mogoče na kratko oceniti, zato naj dodam samo, da so imenitno izhodišče za diskusijo, ki jo zbornik prinaša v celoti, in nujna informacija pri sprejemanju referatov o odgovornosti poezije.

¹ Franci Zagoričnik, *Večeri slovenske poezije*, Mladina, 15. aprila 1982.

² Naši razgledi, 9. aprila 1982.

Posebno mesto v tej publikaciji ima Novakovo besedilo *Poezija časa*, avtointerpretacija zbirke *Hči spomina*.

Simpozijски zbornik prinaša torej raznovrstno in zanimivo gradivo: za zgodovinarja sodobne slovenske književnosti je bogat vir informacij o njeni naravnosti in samozavedanju, bralcu pesniške besede pa vznemirljivo dodatno branje.

Tone Pretnar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Pričevanja o Reziji

Knjiga, porojena iz sanj. Tako je na samem začetku, v uvodu, označen načrt družbenogospodarskega in kulturnega razvoja Rezije, ki je izpod uredniškega peresa Renata Quaglie izšel natisnjen v knjižni obliki pri Založništvu tržaškega tiska. Naslov: »Rezija – jezik zemlje, jezik kruha.« Iz svoje vsebine in osnovne naravnosti pa nam ta knjiga narekuje še pregled nekaterih pred kratkim objavljenih tekstov, ki so prav tako vezani na najzapadnejši del slovenskega etničnega prostora in bodo zato v nadaljevanju predmet našega zanimanja: Ade Tomasetig »Pravce mojga tat an moje mame« in Milka Matičetova bibliografija »Resia« (Rezija). Toda, ad rem!

Knjiga »Rezija – jezik zemlje, jezik kruha« nosi v sebi resnično dokaj stvarno naravnost. Sanje, ki so jo navdihnile, so sicer res daljne, sedanjega položaju Rezije navidez tuje. Vendar niso nedosegljive. Če jih namreč prekodiramo v jezik zemlje in kruha, zvenijo takole: »Ta razvojni načrt... si zamišljamo kot sredstvo za doseg osnovnega cilja: ohranitev in rast kulturnih vrednot naše etnično-jezikovne manjšine«. Rezija stopa torej iz muzejev, iz dialektoloških kart in jezikovnih razprav, ki so jo kot Prometeja sicer upravičeno vklepale na skalo lingvistične arhaičnosti, obenem pa posploševale to vizijo tudi na pečine življenjskega in družbenega. Rezija hoče in mora živeti. Dokaz za to je tudi ta knjiga, ki jo je spodbudila Kmetijska zadruga »Ta rožina dolyna« iz Solvice kot prvi korak in pomagal pri stvarni obnovi teritorija ter njegovega družbenega tkiva. Sem gre uokvirjati tudi vrsto proslav in večerov ob praznovanjih Prešernovega dne, ki so Rezijo z nastopom njenih pesnikov, pevcev, glasbenikov, plesalcev vključili pod geslom »Rezija ma, ti si makoj ma« (Rezija moja, ti si samo moja) v sklop vseslovenskih matičnih pobud na dan kulture. Oddaljena in geografsko zamejena dolina cvetja, ki so jo po znanstvenem odkritju Jana Potočkega iz leta 1790 osrednjemu slovenskemu prostoru jezikoslovno približali zlasti Izmail I. Sreznjevski, Baudouin de Courtenay in

Fran Ramovš, stopa zdaj v življenje. Pri tem pa jo neizogibno bremeni preteklost. Njena dediščina je stoletna izoliranost, današnji odtok prebivalstva, »splošno zapuščanje zemlje, družbeni razkroj, demokratično zakrinkan ostrakizem manjšin« in ne nazadnje še potres iz leta 1976, ki je poslabšal gospodarsko stanje Rezije in zaostрил že našete probleme. Načrt za obnovo Rezije, ki ga ta knjiga predlaga, objasnjuje in pogloblja najprej njeno preteklost: od zemljepisne lege (občina Rezija obsega danes 120 km²) do njene zgodovinske in antropološke oznake (»Zdi se, da segajo prve človeške naselbine v VI. stoletje po Kr., ko so se tod nastanili potomci tolstoslovanske veje.«). Njena najmočnejša ost pa je naperjena v sedanost. To sedanost pogojujejo, po mnenju Quaglie, trije faktorji: demografski, gospodarski in družbeno-politični. Padanje števila prebivalstva (povprečna starost stalno naseljenih Rezijanov je nad 55 let) in z njim tesno povezano izredno nizko število rojstev (v zadnjih desetih letih le 153 otrok) ter stalni odtok mladine so tri pereče konstante demografske stvarnosti Rezije. Njen gospodarski položaj beleži še pretresljivejšee stanje: od 2507 kmečkih gospodarstev iz leta 1951 so jih pred štirimi leti našli le 350. Padec produktivnega kmetijstva, od katerega je Rezija živela, znaša 87 % in več kot 80 % ozemlja je zapuščenega. »Prava katastrofa«, komentira Quaglia. Toda niti družbeno-politično stanje Rezije ni ugodnejše: od še do pred kratkim slabih javnih storitev in napeljav do še sedaj popolnega pomanjkanja slovenskih šol in načrtno italijanizacije, ki je Rezijanom vcepila strah, zmedenost, nezaupljivost. Citiram: »Napolnili so nas z nacionalističnimi idejami, naučili so nas ljubezni do domovine (Italije! – op. M. K.), zahtevali so od nas ogromen krvavi davek, naučili so nas in včasih celo prisilili, da smo pozabili in se sramovali našega porekla, a v vseh teh letih niso storili ničesar, da bi se mi kot manjšina ohranili.« Tak položaj je pogojeval in omogočal tudi izkrivljanje rezijanskih kulturnih korenin. Še danes lahko slišimo ali beremo, da je rezijanska kultura italijanska ali furlanska. »Dejstvo je«, pravi Quaglia, »da so hoteli iztrgati z vsemi sredstvi Rezijane svojemu izvoru, svojemu slovanskemu izvoru.« Podobna zavajanja so jezikovno zapletene arhaičnosti rezijanščine rojevale tudi v najobčutljivejšem in najzamotanejšem termometru kulture določene družbe, v jeziku. »Rezijanščina ni nič drugega kot stara ruščina« (Girolamo Asquini) ali »rezijanščina je veja srbohrvaščine« (Henrik Tuma), sta le navedka iz dolge vrste zmot, ki jim – često iz jezikoslovju tujih razlogov – vedno znova zapadejo celo dialektologji 20. stoletja. Baudouin de Courtenay jim je bil sicer s svojo turansko-slovansko teorijo nekaj časa tehten zgled, pa jo je moral – resničnemu izvoru rezijanščine na ljubo – v osebni korespondenci ob koncu svojih dni še sam preklicati. Ob splošno sprejeti teoriji Frana Ramovša, ki vključuje rezijanščino v slovensko narčno področje, so take herzije sedaj nedopustne in jezikoslovju škodljive. V jezik, ki se je lahko ohranjal le v ustnem izročilu in nekaj redkih tiskih novejšega datuma,